

Fimmtudaginn 29. febrúar 1996.

Nr. 35/1994.

**Steindór Stefánsson og
Vátryggingafélag Íslands hf.**

(Hákon Árnason hrl.)

gegn

Málfríði Þorleifsdóttur

(Sigurður G. Guðjónsson hrl.)

og gagnsök

Dráttarvél. Umferðarlög. Vátrygging. Skaðabætur. Örorka. Gjaf-sókn.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson, Garðar Gíslason, Hjörtur Torfason, Markús Sigurbjörnsson og Pétur Kr. Hafstein.

Aðaláfrýjendur skutu málinu til Hæstaréttar með stefnu 21. janúar 1994. Krefjast þeir aðallega sýknu af öllum kröfum gagnáfrýjanda, en til vara, að kröfur hennar verði stórlækkaðar. Þá krefjast þeir málskostnaðar sér til handa í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi áfrýjaði með stefnu 16. febrúar 1994 og krefst þess aðallega, að aðaláfrýjendur verði in solidum dæmdir til að greiða sér 17.737.800 krónur með vöxtum og vaxtavöxtum, samtals að fjárhæð 9.366.438 krónur, frá 9. júlí 1987 til 22. apríl 1992, sbr. 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987, en með dráttarvöxtum samkvæmt 15., sbr. 10. gr. vaxtalaga frá 22. apríl 1992 til greiðsludags. Dráttarvextir verði lagðir við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn 22. apríl 1993. Þá krefst hún þess, að aðaláfrýjendur verði in solidum dæmdir til að greiða sér málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, eins og málið væri ekki gjafsóknarmál, en henni var veitt gjafsókn í héraði og fyrir Hæstarétti með bréfum dóms- og kirkjumálaráðuneytisins 15. desember 1992 og 7. apríl 1994.

Nokkur ný gögn hafa verið lögð fyrir Hæstarétt. Þar á meðal er yfirlýsing innflytjanda Zetor-dráttarvéla, þar sem staðfest er, að drifsköft hafi aldrei fylgt dráttarvélunum sem fylgi- eða staðalbúnaður, einnig bréf Vinnueftirlits ríkisins 2. nóvember 1994, þar sem fram kemur það álit, að drifsköft fylgi yfirleitt því tæki, sem dráttar-

vél drífur, en ekki dráttarvélinni. Jafnframt er bent á, að drifsköftin séu hættulaus, þar til búið er að tengja þau dráttarvélinni og orka hennar farin að snúa þeim. Eftir að dráttarvélin hafi verið tengd því tæki, sem hún drífur, líti Vinnueftirlitið á tækin sem eina vélasamstæðu.

I.

Í máli þessu er deilt um, hvort slys það, er gagnáfrýjandi varð fyrir 9. júlí 1987 að Austurhlíð í Gnúpverjahreppi, verði rakið til notkunar dráttarvélarinnar Xd-108, af Zetor-gerð, í skilningi 67. gr. umferðarlaga nr. 40/1968, sem þá voru í gildi. Dráttarvélin var skráningarskyld samkvæmt 11. gr. laganna, og var aðaláfrýjandi Steindór Stefánsson skráður eigandi hennar, en hún var skyldutryggð hjá Samvinnutryggingum gt., sbr. 70. gr. laganna. Aðaláfrýjandi Vátryggingafélag Íslands hf. hefur tekið við skyldum þess félags.

Eins og fram kemur í héraðsdómi, var unnið við að losa hey af heyflutningsvagni, sem tengdur var dráttarvélinni Xd-108, þegar slysið varð. Samkvæmt því, sem fram kom í málflutningi fyrir Hæstarétti, var umræddur heyflutningsvagn búinn greiðu neðanvert að framan, sem þyrlaði heyi upp í vagninn. Á vagninum var færiband, sem flutti heyið aftur eftir honum. Greiðan og færibandið voru tengd drifskaftri, sem gekk í aflúrtak dráttarvélarinnar og var knúið áfram af henni. Hey var þannig tekið upp í vagninn á ferð, en við losun var hann kyrrstæður. Flutti færibandið þá heyið aftast á vagninn, en þaðan var því kastað með handaflí í heyblásara. Er slysið varð, vann aðaláfrýjandi Steindór við það verk, en gagnáfrýjandi, sem var 13 ára gömul, stóð fyrir framan heyflutningsvagninn og átti að stjórna gangi færibandsins með þar til gerðri stöng. Festust föt hennar í drifskaftinu, sem var óvarið, og dróst hún að því með þeim afleiðingum, sem lýst er í héraðsdómi.

II.

Ákvæði 2. gr. umferðarlaga nr. 40/1968 áttu við um dráttarvélinna Xd-108, en í þeim var dráttarvél skilgreind sem vélknúið ökutæki, „sem aðallega er ætlað til að draga annað ökutæki eða vinnutæki og ekki er gert til hraðari aksturs en 30 km á klst. án verulegra breyt-

inga á því“. Í þessu orðalagi felst, að gert var ráð fyrir því, að notkun kynni að ná til annarra þátta en þess eins að hreyfa önnur tæki úr stað. Meðal fasts búnaðar dráttarvélar er aflúrtak frá vél hennar til að tengja með drifsköftum eða öðrum drifbúnaði við önnur tæki, sem þannig eru knúin af aflvél dráttarvélarinnar. Þykir mega ætla, að við þetta hlutverk hafi meðal annars verið miðað í umræddri skilgreiningu, enda sé notkun dráttarvélar að öðru leyti tengd meginverkefni hennar samkvæmt lögnum. Er og ljóst, að með aukinni tækniþróun hefur fjölgað þeim tækjum, sem unnt er að tengja við dráttarvélar. Í 2. gr. núgildandi umferðarlaga nr. 50/1987 er dráttarvél skilgreind þannig, að hún sé vélknúid ökutæki, „sem aðallega er hannað til að draga annað ökutæki og draga, ýta, flytja og knýja vinnutæki og er á hjólum og/eða beltum“.

Vagninn, sem tengdur var við dráttarvélin, var ekki háður skráningarskyldu samkvæmt lögum nr. 40/1968. Drifskaftrið milli hans og dráttarvélarinnar virðist hafa verið af algengri gerð og nothæft við ýmis önnur tæki, ef því var að skipta. Er eðlilegt að líta á það sjálfstætt sem nauðsynlegan tengibúnað til þeirra nota, sem fyrr var lýst.

III.

Þegar gagnáfrýjandi varð fyrir slysinu, var verið að vinna við heyrirðingu, en dráttarvélar hafa í áratugi verið notaðar við slík störf. Dró dráttarvélin vagninn, sem flutti heyið, og var hann tengdur henni með venjulegu dráttarbeisli og með drifskaftri, og snerist það bæði við hirðingu á ferð og við losun í kyrrstöðu við hlöðu. Slysið varð, sem fyrr segir, við losun, sem var einn þáttur heyrirðingarinnar. Meiðsl gagnáfrýjanda urðu af völdum drifskaftsins, sem gekk úr aflúrtaki dráttarvélarinnar í heyflutningsvagninn, en slysið tengdist á hinn bóginn ekki sérstökum útbúnaði vagnsins. Var það vél Xd-108, sem sneri drifskaftinu. Þegar þessi atriði eru virt í heild, þykir slys gagnáfrýjanda verða rakið til þeirrar notkunar dráttarvélarinnar, er telja megi einkennandi og venjulega fyrir þess konar ökutæki. Er því fallist á niðurstöðu héraðsdómara um bótaskyldu aðaláfrýjenda samkvæmt 67. gr. umferðarlaga nr. 40/1968. Með skírskotun til forsendna héraðsdóms er og fallist á þá niðurstöðu hans, að ekki sé ástæða til skerðingar bóta vegna eigin sakar gagnáfrýjanda.

Í héraðsdómi er rakin niðurstaða örorkumats Stefáns Bogasonar læknis 27. mars 1992, en hann mat varanlega örorku gagnáfrýjanda 80%. Með skírskotun til forsendna héraðsdóms er á það fallist, að því mati hafi ekki verið hnekk.

Gagnáfrýjandi styður kröfur sínar um bætur fyrir örorkutjón útreikningi Jóns Erlings Þorlákssonar tryggingafræðings 22. apríl 1992. Eru forsendur og niðurstöður þess útreiknings raktar í héraðsdómi. Jafnframt gerir gagnáfrýjandi kröfu um 7.000.000 krónur í miskabætur.

Með útreikningi 9. nóvember 1993 reiknaði Jón Erlingur Þorláksson höfuðstólsverðmæti vinnutekjutaps og tapaðra lífeyrisréttinda að nýju. Samkvæmt honum nam höfuðstólsverðmæti vinnutekjutaps vegna tímabundinnar örorku 35.700 krónum og vegna varanlegrar örorku 11.355.600 krónum. Verðmæti tapaðra lífeyrisréttinda vegna slyssins var áætlað 681.300 krónur. Þá var reiknað slysdagsverðmæti örorkulífeyris, sem gagnáfrýjandi fær frá Tryggingastofnun ríkisins, og var það talið 2.053.200 krónur. Á sama hátt var reiknað út verðmæti tekjutryggingar, en gagnáfrýjandi hefur notið slíkra greiðslna frá sömu stofnun, og námu þær 23.320 krónum á mánuði á útreikningsdegi. Var höfuðstólsverðmæti hennar 4.024.100 krónur.

Við ákvörðun bóta vegna örorkutjóns gagnáfrýjanda verður höfð hliðsjón af útreikningi tryggingafræðingsins frá 9. nóvember 1993. Ekki er ágreiningur um vinnutekjutap vegna tímabundinnar örorku, 35.700 krónur. Við mat á tapi vegna varanlegrar örorku verður samkvæmt dómvenju litið til skattfrelsis bóta og hagræðis af greiðslu þeirra í einu lagi. Þykja þær þá hæfilega ákveðnar 10.000.000 krónur. Taka ber til greina kröfu um töpuð lífeyrisréttindi, 681.300 krónur. Samtals nema þessar bætur 10.717.000 krónum. Frá þeirri fjárhæð ber að draga verðmæti örorkulífeyris frá Tryggingastofnun ríkisins, 2.053.200 krónur, og tekjutryggingar frá sömu stofnun að hluta, 3.163.800 krónur. Standa þá eftir 5.500.000 krónur.

Pegar litið er til þess, sem fyrir liggur í málinu um meiðsl gagnáfrýjanda og alvarlegar afleiðingar þeirra, þykja miskabætur henni til handa hæfilega ákveðnar í héraðsdómi, 2.500.000 krónur.

Samkvæmt framansögðu verða aðaláfrýjendur dæmdir in solidum

til að greiða gagnáfrýjanda samtals 8.000.000 krónur með vöxtum, eins og segir í dómsorði.

Staðfest er málskostnaðarákvæði héraðsdóms. Dæma ber aðaláfrýjendur til að greiða in solidum málskostnað fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Aðaláfrýjendur, Steindór Stefánsson og Vátryggingafélag Íslands hf., greiði in solidum gagnáfrýjanda, Málfríði Þorleifsdóttur, 8.000.000 krónur með ársvöxtum, sem nema 12% frá 1. september 1988 til 11. október sama ár, 9% frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 6% frá þeim degi til 1. desember sama ár, 4% frá þeim degi til 21. janúar 1989, 6% frá þeim degi til 1. febrúar sama ár, 8% frá þeim degi til 1. mars sama ár, 10% frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 13% frá þeim degi til 11. apríl sama ár, 15% frá þeim degi til 11. júní sama ár, 17% frá þeim degi til 21. júlí sama ár, 12% frá þeim degi til 1. ágúst sama ár, 10% frá þeim degi til 1. september sama ár, 6% frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 8% frá þeim degi til 21. október sama ár, 9% frá þeim degi til 1. nóvember sama ár, 11% frá þeim degi til 1. janúar 1990, 9% frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 7% frá þeim degi til 1. mars sama ár, 5% frá þeim degi til 1. apríl sama ár, 3% frá þeim degi til 1. október sama ár, 2,5% frá þeim degi til 1. janúar 1991, 3,5% frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 5% frá þeim degi til 1. júní sama ár, 6% frá þeim degi til 1. ágúst sama ár, 7% frá þeim degi til 11. október sama ár, 4% frá þeim degi til 1. nóvember sama ár, 3,75% frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 3,5% frá þeim degi til 1. desember sama ár, 3% frá þeim degi til 1. febrúar 1992, 2,5% frá þeim degi til 11. sama mánaðar, 2% frá þeim degi til 21. mars sama ár, 1,25% frá þeim degi til 1. maí sama ár, 1% frá þeim degi til 11. ágúst 1993, 1,25% frá þeim degi til 1. nóvember sama ár og 1% frá þeim degi til 11. sama mánaðar, en með dráttarvöxtum

samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá þeim degi til greiðsludags.

Málskostnaðarákvæði hins áfrýjaða dóms er staðfest.

Aðaláfrýjendur greiði in solidum 400.000 krónur til ríkissjóðs í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Gjafsóknarkostnaður gagnáfrýjanda fyrir Hæstarétti greiðist úr ríkissjóði, þar með talin þóknun málflytjanda hennar fyrir réttinum, 400.000 krónur.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 14. desember 1993.

Mál þetta höfðaði Málfríður Þorleifsdóttir, kt. 110474-3939, Lýsubergi 14, Þorlákshöfn, með stefnu, út gefinni 21. ágúst 1992, á hendur Vátryggingafélagi Íslands hf., kt. 690589-2009, Ármúla 3, Reykjavík, og Steindóri Stefánssyni, kt. 030848-3739, Austurhlíð, Gnúpverjahreppi, Árnessýslu.

Stefnandi krefst greiðslu skaðabóta óskipt úr hendi stefndu, aðallega 35.475.600 kr., með [nánar tilgreindum vöxtum].

Stefnandi krefst til vara skaðabóta, að fjárhæð 17.737.800 kr., með sömu vöxtum og í aðalkröfu.

Þess er krafist, að dráttarvextir leggist við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn 22. apríl 1993.

Þá krefst stefnandi málskostnaðar, en hún hefur gjafsókn í máli þessu.

Stefndu krefjast sýknu og málskostnaðar úr hendi stefnanda, en til vara, að stefnukröfur verði lækkaðar verulega og málskostnaður felldur niður.

Stefnandi slasaðist við vinnu við dráttarvél stefnda Steindórs 9. júlí 1987. Hlaut hún talsverð mein af, og hefur örorka hennar verið metin varanleg 80%. Dráttarvélin var tryggð lögboðinni ábyrgðartryggingu hjá Samvinnu-tryggingum gt., en stefndi Vátryggingafélag Íslands hf. hefur tekið við skyldum þess félags gagnvart stefnanda. Stefnandi krefur um skaðabætur óskipt úr hendi stefndu á grundvelli bótareglna umferðarlaga nr. 40/1968.

Málið var dómtekið 23. nóvember sl. Stefnandi og stefndi Steindór gáfu aðilaskýrslur í málinu.

I.

Stefnandi var sumarið 1987 í sveit á bænum Austurhlíð í Gnúpverjahreppi hjá stefnda Steindóri, sem er bóndi þar.

Að áliðnum degi 9. júlí var stefndi Steindór að losa af heyhleðsluvagni við hlöðu þar á bænum, og mokaði hann sjálfur í heyblásara, er var aftan við vagninn. Dráttarvélin, Xd-108, hafði dregið heyhleðsluvagninn þarna að hlöðunni, og var vagninn tengdur við dráttarvélina. Við framkvæmd

Þessa þurfti einhver að vera beint aftan við dráttarvélina, framan við heyhleðsluvagninn, og stjórna þaðan færibandi vagnsins. Var stefnandi ekki við það verk fyrst, en hljóp þar í skarðið, er þurfti að halda losun áfram. Flækist hún í drifskafi, er gekk beint úr dráttarvélinni, og hlaut af umtalsverð meiðsl.

Ekki urðu neinir sjónarvottar að því, hvernig stefnandi flæktist í drifskafið, en leggja verður til grundvallar, að rif af úlpu hennar hafi flækst í skafið og undist þannig upp á það. Stefndi Steindór sá atburðinn ekki gerast, en kom að stuttu síðar og stöðvaði þá vélina.

Stefnandi var fyrst flutt á sjúkrahús á Selfossi, en þaðan með þyrlu á Borgarspítalann í Reykjavík og gekkst undir aðgerðir.

Í örorkumati Stefáns Bogasonar læknis er áverkum stefnanda og aðgerðunum svo lýst:

„Varð slysið með þeim hætti, að hún festist í drifskafi dráttarvélar með þeim afleiðingum, að vinstri handleggur slitnaði af rétt neðan axlarliðar. Þá slitnaði einnig af allt höfuðleðrið, ennishúð og aftan af hálsi og hliðum hálsins. Auk þess hlaut slasaða áverka á milta og nokkur rifbrot.

Reynt var að replantera höfuðleðrinu á slysadeild Borgarspítalans, en það bar ekki árangur nema stuttan tíma, svo að allt höfuðleðrið necrotiseraðist, allt frá efri augnalokum og aftur yfir og niður á háls að aftanverðu.

Einnig glataðist húðin af hliðum hálsins og meiri hluti af ytri eyrum.

Við upphafið var einnig hugað að replantationsmöguleika á vinstri handlegg. Ekki var það talið gerlegt. Gengið var frá stúfnum, en handleggurinn fór af svo sem sjö til átta cm neðan við axlarliðinn. Þá reyndist slasaða einnig hafa sprunginn neðri pól á milta, og var tekinn hluti af því. Einnig voru nokkur rifbrot, sem ekki þörfnuðust aðgerðar. Nokkru eftir að sýnt var, að höfuðleðrið væri glatað, var undirbúin transplantation á allan defectinn, og var flutt þunn húð á allt sársvæðið, og var hún tekin á báðum lærum. Aðflutta húðin greri að miklu leyti greiðlega við sárbeðin, en þar sem blóðrás var slökust, komu drepblettir, sem voru lengi að gróa.

Slasaða vistaðist á Borgarspítalanum til 28. ágúst 1987 og kom síðan margsinis í framhaldsmeðferð. Þegar aðflutta húðin var að mestu gróin við sárbeðin, var slösuðu útveguð hárkolla, sem hún hefur borið síðan og þurft að skipta um margsinis. Þá var slösuðu útveguð myoelectrisk prothesa, og einnig var hún höfð í reglubundinni sjúkraþjálfun. Hún sækir ennþá sjúkraþjálfun vikulega til Reykjavíkur, þegar vottorðið er skrifað.

Slasaða telur, að hún hafi nokkurn ávinning af þessari prothesu, en er þó varla búin að læra að beita henni. Slasaða hefur sýnt ágætan dugnað í þessum veikindum. Hún fór að sækja skóla strax í september 1987 og að taka

þátt í ýmsum leikjum skólafélaga. Hún kvartar nú um, að hún fái oft höfuðverk, sem hún átti ekki vanda til áður, og stundum nokkur ónot í hægri auga.

Við skoðun 21. október 1988 sást mikið örsvæði á öllum aftanverðum hálsi og á hliðum hálsins báðum megin, en ytri eyru vantar bæði að mestu leyti. Örsvæðið nær síðan fram yfir temporal regionir og yfir enni niður að efri augnalokum. Augabrúnir eru glataðar. Áferð örsins á hálsinum er fremur gróf, en einna best á enni. Slasaða ber hárkollu til að hylja þetta svæði, en ör sjást yfir augum. Vegna þessa áverka á höfuðhúð, hálshúð og ytri eyru ber slasaða geysilegt lýti, sem verður vafalaust til frambúðar. Búist er við, að reynt verði að flytja hár í augabrúnastað, þegar fram líða stundir. Lítil stúfur er eftir af vinstra upphandlegg og nær svo sem átta til níu cm niður frá axlarlið. Stúfurinn er vel gróinn og ekki aumur og aktívar hreyfingar í axlarlið eðlilegar og sæmilega kröftugar. Þrátt fyrir myoelectriska prothesu er slasaða í öllum meginatriðum einhent og verður svo fyrirsjáanlega alla tíð. Handleggsmissirinn er einnig lýti á slösudu. Ör er eftir miðlínuskurð á kvið, og menjar sjást eftir húðtöku á báðum lærum, nánast sirkulert frá nára og niður að hnjám. Þarna er einnig um útlitslýti að ræða.

Slasaða kom til viðtals við undirritaðan 21. nóvember 1988.

...

Álit: Um er að ræða rúmlega fjórtán ára gamla stúlku, sem varð fyrir alvarlegu slysi við landbúnaðarstörf 9. júlí 1987.

...

... Slasaða hefur þannig misst höfuðhúð frá efri augnalokum og niður á háls báðum megin og eins að aftanverðu. Einnig hefur hún misst bæði ytri eyru að mestu leyti. Þá hefur hún misst vinstri handlegg að mestu leyti, og milta hefur verið tekið að verulegum hluta. Slasaða hefur veruleg útlitslýti, eins og lýst hefur verið, og verulega skerðingu á vinnugetu um alla framtíð vegna handleggsmissis, þó að hún hafi fengið myoelectriska prothesu í handleggsstað.

Tímabundin og varanleg örorka af völdum þessa slyss þykir hæfilega metin sem hér segir:

Frá slysdegi talið í fimmtán mánuði	100%.
Varanleg örorka	80%“.

II.

Stefnandi reisir bótakröfu sína á 67. gr. umferðarlaga nr. 40/1968. Telur hún, að slysið verði beinlínis rakið til notkunar ökutækis í skilningi ákvæðisins. Kröfur á hendur stefnda Steindóri eru miðaðar við ábyrgð skráðs eiganda ökutækis skv. lögnum, en hann var skráður eigandi dráttar-

vélarinnar. Samvinnutryggingar gt. höfðu dráttarvélina í ábyrgðartryggingu skv. umferðarlögum. Hefur stefndi Vátryggingafélag Íslands hf. tekið við öllum skyldum þess félags og er því aðili í máli þessu.

Stefnandi kveður fráleitt að telja, að dráttarvélin hafi verið kyrrstæð vinnuvél, eins og forsvarsmenn hins stefnda vátryggingafélags hafi haldið fram.

Í stefnu voru kröfur á hendur stefnda Steindóri jafnframt á því reistar, að hann bæri ábyrgð á grundvelli almennu skaðabótareglunnar. Við meðferð málsins var fallið frá þeirri málsástæðu.

Í stefnu er aðalkrafa skýrð svo, að stuðst sé við örorkutjónsútreikning Jóns Erlings Þorlákssonar tryggingastærðfræðings, dags. 22. apríl 1992, og sú fjárhæð tvöfölduð ásamt miskabótakröfu skv. varakröfu, „... í því skyni, að krafan nái yfir þær hækkarnir, sem kunna að verða á tjóni stefnanda á næstu árum, ef svo kynni að fara, að máli þessu yrði áfrýjað til Hæstaréttar“. Aðalkrafa er eftir lækun við aðalmeðferð málsins 35.475.600 kr. Varakrafa er reist beinlínis á framangreindum útreikningi Jóns Erlings Þorlákssonar. Skv. því er örorkutjón 10.132.000 kr. og töpuð lífeyrisréttindi 605.800 kr. Krafist er miskabóta, að fjárhæð 7.000.000 kr. Samtals nemur því varakrafa 17.737.800 kr.

Nánar segir í greinargerð um kröfur þessar: „Stefnandi kveðst á þessu stigi ekki þurfa sérstaklega að rökstyðja kröfugerð sína. Liðlega helmingur hennar sé vegna fjárhagslegs tjóns, sem byggist á hefðbundnum örorkutjónsútreikningi og fram lögðum reikningum. Ófjárhagslegt tjón sitt kveður stefnandi hins vegar mikið, bæði vegna þess mikla líkamlega sársauka, sem slysinu hafi fylgt, langvarandi dvalar á sjúkrahúsum og mikils fjölda heim-sókna til lækna og eins og ekki síður vegna þess, að hún hafi hlotið mikil líkamleg lýti.“

III.

Stefndu telja, að slysið hafi ekki hlotist af notkun dráttarvélarinnar í skilningi 1. mgr. 67. gr. umferðarlaga nr. 40/1968. Hugtakið notkun í ákvæði þessu sé afmarkað við þá notkun eina, „er stafar af notkun dráttarvélar eða annars skráningarskylds ökutækis sem dráttartækis eða ökutækis í umferð, en nær ekki til slyss eða tjóns, sem orsakast af öðru en hreyfingu ökutækis og akstri eða öðrum þeim áhættuatriðum, sem dæmigerð eru fyrir ökutæki sem slík“. Bótaregla þessi sé enda bundin við ökutæki, en nái ekki til ýmissa vinnuvéla og vélbúnaðar.

Notkunarhugtakið, telja stefndu, að nái ekki til ýmiss sérþúnaðar, vél-búnaðar, er tengdur sé við dráttarvélar eða önnur ökutæki, t. d. krana, vél-skóflna, hleðsluvagna, færibanda, heyblásara o. fl., sem notuð séu óháð

notkun ökutækisins sem ökutækis. Telja þeir, að engu breyti, þó að tæki þessi séu knúin af aðalvél dráttarvélarinnar.

Stefndu benda á, að dráttarvélin Xd-108 hafi verið kyrrstæð sem hver önnur óhreyfanleg vinnuvél, er slysið varð. Hættueiginleikar hennar sem ökutækis hafi ekki leitt til tjónsins, heldur óvarinn tengibúnaður, drifskafthið. Dráttarvélin hafi einungis verið á þessum tíma notuð sem kyrrstæður aflgjafi til að knýja færibandið á vagninum. Slysið hafi ekki staðið í neinu sambandi við notkun dráttarvélarinnar sem öku- og dráttartækis og falli því utan gildissviðs 1. mgr. 67. gr. umferðarlaga nr. 40/1968. Að sama skapi falli tilvikið utan vátryggingarsviðs hinnar lögboðnu ábyrgðartryggingar dráttarvélarinnar. Telja stefndu því, að sýkna beri þá af kröfum stefnanda.

Varakrafa um lækkun stefnukrafna er öðrum þræði á því reist, að bætur beri að lækka vegna eigin sakar stefnanda á tjóni sínu. Það hafi verið mjög gálaust af stefnanda að standa við drifskafthið í flaksandi og rifinni úlpu. Hún hafi verið nægilega þroskuð til að gera sér grein fyrir hættunni af drifskafthinu, er blasti óvarið við henni. Eigi hún því sjálf verulega sök á slysinu.

Fjárkröfum stefnanda er jafnframt andmælt með þessum orðum í greinargerð stefnda:

„Stefnukröfum er mótmælt sem allt of háum og í hróplegu ósamræmi við dómvenju. Aðalkröfu, sem er tvöföldun á varakröfu, ber gersamlega að hafna, þar sem hún er ekki reist á neinum bótaréttarlegum rökum.

Varakrafa stefnanda er studd örorkumati læknis og líkindareikningi tryggingastærðfræðings, en slík gögn eru aðeins höfð til hliðsjónar við bótaákvörðun, en ekki lögð til grundvallar. Helst raunverulegt tekjutap sjaldnast í hendur við prósentustig læknisfræðilegs örorkumats. Ber að virða til lækkunar, að stefnandi hefur verið í skóla, en á meðan gætir ekki vinnutekjutaps. Þá hefur stefnandi á sumrum getað skilað fullu starfi og getur alveg séð um sig sjálf, eins og fram kemur í örorkumatinu. Hefur rafdrifinn gervihandleggur bætt starfshæfni hennar að talsverðu leyti. Er stefnandi nú átján ára gömul. Verður ekki séð, að tillit hafi verið tekið til þessa í örorkumatinu, en skv. töflumati svarar missir vinstri handleggjar til 60% örorku. Ber að virða framangreind atriði til verulegrar lækkunar á bótakröfum fyrir örorkutjón. Einnig kemur til lækkunar örorkubótum, að viðmiðunartekjur í tjónsútreikningi eru 75% af tekjum iðnaðarmanna, en í reynd eru vinnutekjur kvenna allt að 40% lægri en vinnutekjur karla, sbr. dskj. nr. 21. Þá ber að draga frá þann hluta bóta, sem gengi til opinberra gjalda, ef bæturnar væru ekki skattfrjálsar, og virða til lækkunar hagræði af eingreiðslu skv. dómvenju. Einnig ber að draga frá greiðslur frá Tryggingastofnun ríkisins svo og öðrum aðilum, ef um er að ræða.

Miskabótakröfu, 7.000.000 kr., verður að andmæla sérstaklega sem allt of hárrí, enda víðsfjarri dómvenju. Nema hæstu miskabætur, sem dæmdar hafa verið fyrir líkamstjón, 2.000.000 kr. Var þar um 100% örorku að ræða og stórfellda skerðingu á stjórn líkamshreyfinga, sem lýttu tjónþola verulega. Er miski stefnanda síst meiri, þótt fullt tillit sé tekið til lýta hennar. Einnig ber að virða til lækkunar, að miski er innifalinn í örorkumati lækna, ... Þá ber að ákveða miska á verðlagi slysdags, enda vaxta af miskabótum krafist frá þeim tíma.“

Loks mótmæla stefndu kröfu um dráttarvexti frá fyrri tíma en dómsuppsögudegi og telja vexti eldri en fjögurra ára frá stefnubirtingardegi vera fyrnda.

IV.

Um afmörkun hugtaksins „notkun“ í 67. gr. umferðarlaga nr. 40/1968 hafa aðilar einkum bent á fjögur dómafordæmi, sem til skýringar gætu orðið. Er þar vísað til Hæstaréttardóma 1962/163, 1962/907, 1970/1143 og 1981/1203.

Fyrst er til þess að líta, að í skilningi umferðarlaga frá 1968 voru dráttarvélar eins og sú, er fjallað er um í þessu máli, taldar meðal ökutækja. Var mælt fyrir um það í 2., sbr. 11. gr. laganna. Með umferðarlögum nr. 50/1987 var orðalagi breytt lítillega, en af greinargerð með frumvarpi að þeim lögum verður ekki séð, að frumvarpshöfundar hafi stefnt að efnislegum breytingum.

Hin hlutlaga bótaregla umferðarlaga gildir um öll þau tæki, er teljast vera vélknúin ökutæki, og er bundin við tjón, er rakið verður til notkunar þeirra eða til þeirra, er þau eru í notkun. Telja verður, að við hirðingu þennan dag hafi dráttarvélin verið í venjubundinni og algengri notkun, svo sem tíðkast til sveita. Verða stefndu því ekki sýknaðir vegna þess, að notkunin hafi verið óvenjuleg eða ekki einkennandi fyrir ökutæki. Miklu heldur verður að telja, að slík notkun dráttarvéla sé einmitt mjög einkennandi fyrir þær. Drifskafið var beinlínis knúið með vélarorku dráttarvélarinnar og hreyfðist ekki að öðru leyti sjálfstætt. Drifskafi þetta verður ekki talið vera sjálfstæð vinnuvél, heldur eðlilegur hluti dráttarvélarinnar við þá venjubundnu notkun hennar, er þarna fór fram. Þau dómafordæmi, sem stefndi vísar til um gröfur og fleiri tæki, þykja ekki fjalla um sambærileg tilfelli. Að öllu athuguðu og þá einkum með hliðsjón af fordæmum í Hrd. 1962, 907, og 1981, 1203, verður að telja, að tjón stefnanda verði rakið beinlínis til notkunar ökutækis í skilningi 67. gr. umferðarlaga nr. 40/1968. Verða henni því dæmdar skaðabætur óskipt úr hendi stefndu.

Svo sem atvikum að slysinu virðist hafa verið háttað, verður að telja nærtækt að álykta, að stefnandi hafi ekki sýnt þá aðgæslu, er almennt má ætlast til af fullorðnu fólki. Þess er hins vegar að gæta, að stefnandi var aðeins þrettán ára gömul, er slysið varð, og að slysið verður rakið til verulegs vanbúnaðar. Verður að því athuguðu ekki talið, að framganga hennar hafi verið slík, að ástæða sé til að skerða bætur til hennar vegna eigin sakar.

Stefndu hafa mótmælt örorkumati því, sem frammi liggur í málinu. Telja þeir, að áverkar stefnanda séu ekki slíkir, að örorkan sé réttilega metin 80%. Telja þeir, að skv. töflumati skuli áverki stefnanda talinn 60% örorka. Benda þeir jafnframt á, að stefnandi hafi mikil not af rafdrifnum gervi-handlegg. Hins vegar hafa þeir hvorki óskað dómkvaðningar matsmanna né þess, að málið verði lagt fyrir lækna ráð. Ekki er sérstaklega í örorkumati vikið að því, hvort möguleikar á hjálpartækjum hafi verið kannaðir til hlítar eða hvort slíkir möguleikar hafi áhrif á niðurstöðu matsins, þó að gervi-handleggur sé sérstaklega nefndur. Stefndu hafa ekki heldur aflað neinna gagna, er leitt gætu til þess, að litid yrði fram hjá óumdeildri örorku stefnanda að einhverju leyti. Verður ekki annað lagt til grundvallar í máli þessu en að örorka stefnanda sé réttilega metin vera 80%.

Áverkar stefnanda eru verulegir. Er hvort tveggja, að um verulega líkamlega fötlun er að ræða með missi annars handleggjar nærfellt uppi við öxl, og aðra áverka, sem lýst er í örorkumati, hins vegar veruleg útlitslýti.

Upphaflega var í málinu lagður fram örorkutjónsútreikningur Jóns Erlings Þorlákssonar tryggingastærðfræðings, dagsettur 22. apríl 1992. Við aðalmeðferð málsins lá fyrir nýr útreikningur Jóns Erlings, dagsettur 9. nóvember 1993. Forsendum útreikninga sinna lýsir hann svo: „Tekjur hennar framvegis áætla ég þannig: Á 15. og 16. aldursári geri ég ráð fyrir 15 vikna vinnu hvort ár á unglingatöxtum Dagsbrúnar. Frá og með 22. aldursári miða ég við frá 75% af meðaltekjum iðnaðarmanna. Þær teljast nú vera 1.542.900 kr. á ári samkvæmt skýrslum Kjararannsóknarnefndar og 75% af því 1.157.200 kr. Á 21. aldursári reikna ég með 92% af framangreindum tekjum og lækkandi um 8% á ári niður í 60% á 17 aldursári.“

Niðurstaða hins síðari útreiknings er, að höfuðstólsverðmæti vinnutekjutaps á slysdegi nemi 11.355.600 kr. vegna varanlegrar örorku H (10.132.000 kr. í hinum fyrri), en 35.700 vegna tímabundinnar örorku. Verðmæti tapaðra lífeyrisréttinda áætla hann 6% af höfuðstólsverðmæti taps af varanlegri örorku, þ. e. 681.300 kr. (605.800 kr. í hinum fyrri).

Þá er í hinum nýja útreikningi að finna áætlun slysdagsverðmætis örorkulífeyris og tekjutryggingar frá Tryggingastofnun ríkisins. Verðmæti örorkulífeyris reiknast vera 2.053.200 kr., en tekjutryggingar 4.024.100 kr.

Ljóst má telja, að örorka stefnanda mun hamla henni mjög um alla framtíð, bæði við tekjuöflun, heimilisstörf og aðra iðju daglegs lífs. Þykir ekki varhugavert að leggja til grundvallar örorkutjónsútreikning, er miðast við, að stefnandi missi 80% tekna sinna um alla framtíð. Þá þykir mega leggja til grundvallar þær launaforsendur, er tryggingastærðfræðingurinn reisir útreikning sinn á. Hæfilegt þykir að þessu athuguðu og að teknu tilliti til skatt- og eingreiðsluhagræðis, höfuðstólsverðmætis örorkulífeyris og að nokkru einnig tekjutryggingar, að örorkutjón stefnanda verði ákveðið 6.250.000 kr. Með hliðsjón af lýtum stefnanda, læknismeðferð og aldri verða miskabætur ákveðnar 2.500.000 kr.

Vextir verða dæmdir í samræmi við kröfugerð frá því fjórum árum fyrir stefnubirtingu fyrir stefnda Vátryggingafélagi Íslands hf. Kröfu um vexti fyrir fyrri tíma verður að telja fyrnda, sbr. 2. mgr. 3. gr. laga nr. 14/1905. Rétt er í samræmi við vaxtalög að dæma vexti skv. 7. gr. vaxtalaga frá útreikningsdegi til stefnubirtingardags, en dráttarvexti skv. 10. gr. vaxtalaga frá þeim degi til greiðsludags. Þá verður að heimila höfuðstólsfærslu dráttarvaxta á tólf mánaða fresti.

Málskostnaður stefnanda greiðist úr ríkissjóði, þ. m. t. málflutningsþóknun málflytjanda hennar, Sigurðar G. Guðjónssonar hrl., 600.000 kr. Hefur þá ekki verið tekið tillit til virðisaukaskatts. Stefndu greiði 800.000 kr. í málskostnað, er renni í ríkissjóð.

Jón Finnbjörnsson, settur héraðsdómari, kveður upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Stefndu, Steindór Stefánsson og Vátryggingafélag Íslands hf., greiði stefnanda, Málfríði Þorleifsdóttur, 8.750.000 kr. með [nánar tilgreindum vöxtum].

Þá greiði stefndu 800.000 kr. í málskostnað til ríkissjóðs.

Gjafsóknarkostnaður stefnanda greiðist úr ríkissjóði, þar með talin málflutningslaun Sigurðar G. Guðjónssonar hrl., 600.000 kr.

Dóminum skal fullnægt að viðlagðri aðför.